

Årsberetning 2013

Af Lone Søderstrøm Nielsen

5. maj fyldte Søren Kierkegaard 200 år. Det blev fejret indenlandsk såvel som i udlandet fra forskerkonferencer til mere jordnære arrangementer ude i sognene og i det lokale kulturmiljø. På Kierkegaard2013.dk kunne man få et overblik over mangfoldigheden af foredrag, debat, gudstjenester, comedy shows, udstillinger, studiekredse, konferencer og meget mere. Spørgsmålet om Søren Kierkegaards betydning anno 2013 syntes irrelevant, når man navigerede rundt i hjemmesidens kalender med de mange tiltag og i årets løb sammenholdt aktiviteter med medieomtale og publikationer, der spændte fra forskningsrelateret stof til bøger om det personlige møde med Kierkegaard.

Alligevel må og blev spørgsmålet stillet: hvordan kan Kierkegaards udgangspunkt i mennesket som en synder, der må forlade sig på Kristi død, da det ikke selv kan skabe en retfærdig verden relateres til en tid, hvor begreber som selvrealisering, succes og lykke længe har stået i centrum, når det gælder den enkeltes liv. Det gav bl.a. hospitalspræst Jens Rasmussen et svar på: »Når sygdommen rammer, så taler vi ikke længere om søndags- og hverdagsreligion, men om krisereligion. En kronisk sygdom kan smadre alt: økonomien, kærligheden, dit sociale liv. Man kæmper for sin eksistens. Derfor fylder Kierkegaard også meget i dansk sygeplejeforskning. For ham er den menneskelige lidelse et grundvilkår i tilværelsen, og hans tanker om at tage ansvar for sin egen eksistens i mødet med lidelsen er i allerhøjeste grad relevante for en hospitalspræst.« (Information 1.3.)

»Kierkegaards forfatterskab er én lang ode til lidenskab. ... Der er mange lidenskaber. Tro er en lidenskab. At kaste sig ud på de 70.000 favne – og lade sig bære af lidenskab. Kærlighed er en lidenskab, der kan bjergtage eller lamme os helt uden vores vilje. Angst er en lidenskab, der kan overmande os og gennemtrænge eller undertvinge enhver af vores handlinger,« skrev centerleder ved Søren Kierkegaard Forskningscenter Pia Søltøft i en kronik i Kristeligt Dagblad (Kr.D.3.5.). Søren Kierkegaard følte, han levede i en lidenskabsløs tid. »I dag lever vi også i en tid, hvor alt skal beregnes og begrundes. En tid, der ikke tillader lidenskaberne megen plads. Hvor ingen eller intet bliver taget alvorligt, hvis det ikke kan måles og vejes eller på anden

måde lever op til et krav om beviselig anvendelighed, hvad end denne er af fornuftig, samfundsmæssig eller økonomisk art. Det gælder således lige så meget i dag som på Kierkegaards tid, at vi har »slaaet en Streg over Lidenskaben for at tjene Videnskaben«. Når vi markerer 200-året for Kierkegaards fødsel ved at fremhæve ham som lidenskabernes tænker, sker det netop for at pege på hans eviggyldige aktualitet. Vi ønsker ikke at stille skarpt på Kierkegaards person, men på hans særegne evne til at tænke det, man egentlig ikke kan tænke, men alligevel genkende, fordi man har oplevet det,« konkluderede Pia Søltøft.

Mange af årets aktiviteter tog udgangspunkt i en formidling af Kierkegaards tanker sat ind i dagligdagen og i en tilgængelighed, der var åben for alle. Ét blandt mange eksempler var Koldingbibliotekernes Kierkegaard festival, der udover foredrag fra forskere, bød på filosofiwalks, hvor man kunne møde op og være med til at drøfte aktuelle etiske og moralske emner, mens man vandrede rundt – ligesom Kierkegaard plejede at gøre det i København. En festival der også gav Kierkegaard en Facebook profil og bød på skuespilleren Claus Damgaards Kierkegaard Comedy Show, der vendt mod selvhjælpsbøgernes gode råd fokuserede på Kierkegaards hengivelse til livet.¹

Er Kierkegaard filosof, teolog eller samfundsrevser, skal hans værker anskues ud fra en litterær analyse, kan han læses i en forenklet udgave eller bør han kun studeres i originalen? Det ene udelukker vel ikke det andet, men diskussionen om, hvordan man nærmer sig og vægter Søren Kierkegaard, kører altid. Sognepræst Anders Kingo, Ullerup, fandt, at mange af jubilæumsårets tiltag var fagligt underlødige, når det gjaldt Kirkegaard som kristen tænker. Sognepræsten understregede, at det er vigtigt at læse Kierkegaard med »åndens dybdedimension«, fordi Kierkegaard ser mennesket som »sat af Gud. Gud skabte os med henblik på »at vorde ånd«. Han undersøger så gennem hele sit værk alle de flugtveje, der findes fra den forpligtigelse. Han kaldte dem alle for former af fortvivlelsen.« (Kr.D. 15.1.) Selv var Anders Kingo aktiv i Haderslev Stifts fejring af Kierkegaard og udgav et værk om Kirkegaards forbindelse til Brødremenigheden i Christiansfeld.

Mod slutningen af jubilæumsåret fulgte andre i Anders Kingos spor med kritik af manglende forskningsmæssige bidrag i årets løb. Succesen havde været folkelig, ikke faglig!

Året bød som nævnt på adskillige publikationer om Søren Kierkegaard. Det sidste bind (nr. 28) i Kierkegaards samlede værker på i alt 55 bøger (28 bind med 27 kommentarbind) udkom. På www.sks.dk kan

1. www.Koldingbib.dk; www.enten-eller.dk.

værker, trykte såvel som utrykte skrifter, journaler og papirer, breve og dedikationer læses elektronisk. En hurtig og nem adgang til Kierkegaard, som alligevel kan virke overvældende både i sin produktion såvel som i tanke og sprog. Bør han »oversættes« til nudansk og læses i redigeret form, eller fortjener han at læses i original udgave? Den gamle debat med begge holdninger stilner næppe af, nu hvor adgangen til hans værker er blevet endnu nemmere.

Joakim Garff havde fået adgang til mere end 100 breve skrevet af Regine Olsen til søsteren, mens Regine sad som guvernørfrue på De Dansk-vestindiske øer. Det blev til *Regines gåde – historien om Kierkegaards forlovede og Schlegels hustru*, Gads Forlag. Peter Tudvad og Joakim Garff afbrød et kollegialt samarbejde i 2005 på baggrund af Garffs Kierkegaardbiografi *SAK*, som Tudvad var særdeles kritisk indstillet over for, bl.a. med hensyn til brugen af kildematerialet. Information inviterede i maj de to forskere til et »forsoningsinterview«, som de takkede ja til med udgangspunkt i deres fælles engagement i Kierkegaard. Samtalen forløb sobert (www.information.dk 3.5.) og sluttede med, at de udvekslede publikationer. Joakim Garffs *SAK* var blevet genoptrykt. Her havde han i forordet taget højde for Tudvads kritik.

Sognepræst Sørine Gotfredsens *At leve med Kierkegaard*, Kristeligt Dagblads Forlag, tog sit udgangspunkt i et privat kærlighedsforhold, hvor Kierkegaards tanker blev brugt i en terapeutisk sammenhæng. Forfatter, cand.theol. Pia Stausholm Nielsen tolkede Kierkegaards værker gennem begreberne abstraktion, som den livsform, hvor mennesket er længst væk fra Gud, og konkretion, der kendetegner det religiøse menneske i *Han ser jo ud som en rodemester* fra Forlaget Attika. Historiestuderende Mads Tobias Bundsgaard savnede i sin skoletid en introduktion til Kierkegaard, hvilket han rådede bod på med børnebogen *Søren – en bog til tænksomme børn*, Religionspædagogisk Forlag, målrettet undervisning af 11-13 årige. Rikke May Kristthorsson bød ind med en anden bog for børn om Kierkegaards liv og værker *Hvem var Søren Kierkegaard?* fra Forlaget Lindhardt og Ringhof/Carlsen. To biografiske romaner om Søren Kierkegaard udkom fra henholdsvis Stig Dalager, *Øjeblikkets evighed*, Lindhardt og Ringhof og Peter Tudvad, *Forbandelsen*, Politikens Forlag.

Kirken og folket

Gud, konge og fædreland som en kulturel identifikationsramme er i det postmodernistiske samfund blevet afløst af en individualisering, hvor det globale islet trænger sig på. Man bliver ikke længere automatisk døbt eller får en viden om kristendommen med sig hjemmefra eller i

skolen. Troen er blevet den enkeltes personlige holdning og initiativ. Der har gennem de sidste 10 til 15 år været fokus på denne udvikling både fra forskningsmæssig side såvel som ude i de enkelte sogne, hvor mission i det hjemlige miljø har været sat på dagsorden. Folkekirken måles statistisk på medlemstal og kirkegængere til søndagsgudstjenesten. Spørgsmålet er, om denne indfaldsvinkel i lyset af udviklingen ikke er forældet. Man oplever, at kirkens brugere ser kirken som et personligt tilhørsforhold, og især kirkens aktiviteter er brugt, selvom man ikke nødvendigvis går til søndagsgudstjenesten.

En undersøgelse foranlediget af Center for Kirkeforskning ved Københavns Universitet sammen med Bibelselskabet viste, at 61 % af danskerne ikke kender deres lokale præst. Undersøgelsens resultat afspejler en generel udvikling i samfundet, konkluderede én af forskerne ved Centret cand.theol. Kirsten Donskov Felter, ph.d.: »Folkekirken er koncentreret omkring sognet, det lokale. Men den lokale forandring smuldrer alle andre steder. Folk bor et sted, men arbejder et andet sted, dyrker sport et tredje og kører børnene til dans et fjerde. Samtidig er fællesskaberne noget, man vælger til, og folkekirken må se i øjnene, at man arbejder på markedsvilkår, hvor folkekirkens ydelser er et tilvalg.« (Politiken 9.6.)

Lokalsamfundets forandring har også gennem de senere år påvirket Indre Missions arbejde, og man præsenterede i 2013 en gennemgribende strukturændring, hvor der fremover er en opdeling i fem regioner hver med én ansvarlig leder, der arbejder fra et ressourcecenter. Medarbejderne organiseres i teams for bedst muligt at udnytte og fordele ressourcerne.

I 2011 havde daværende kirkeminister Per Stig Møller (K) nedsat en arbejdsgruppe, der skulle overveje de forskellige problemstillinger og konsekvenser omkring helt eller delvis lukning af kirker og nedlæggelse af kirkegårde. *Rapport fra arbejdsgruppen om folkekirkens kirker, der helt eller delvis tages ud af brug* kom 2. april og blev præsenteret på en konference 22. april holdt på Nationalmuseet. Forslag fra arbejdsgruppen var bl.a., at der skulle åbnes mulighed for, at en kirke kunne anvendes til ikke kirkelige formål ligesom andre kristne trossamfund kunne få adgang til at bruge kirken. Proceduren omkring lukning af kirker opført efter 1536 skulle forbedres, således at der skulle undersøges om Kulturstyrelsen ville rejse fredningssag, Nationalmuseet skulle høres om kirkens inventar, og der skulle være en elektronisk udbudsplads for løst kirkeinventar, som menighedsråd skulle have adgang til.

Arbejdsgruppen aktualisering kunne ses i forbindelse med Københavns Stift omstrukturering. Københavns biskop havde i april indstillet

fjorten kirker til lukning. Kulturminister Mariane Jelved (R) kom med sin beslutning 13. september, hvor Utterslev Kirke, Bavnehøj Kirke, Absalons Kirke og Gethsemane Kirke sammen med Samuels Kirke og Blågårds Kirke nedlægges. De to sidstnævnte er ejet af Kirkefondet, som havde sat kirkerne til salg gennem en ejendomsmægler, dog med begrænsning i, hvad de måtte bruges til. Menighedsrådene var i disse tilfælde enige med indstillingen fra biskoppen. Det samme gjaldt Skt. Andreas Kirke og Fredens Kirke, der tages ud af almindelig brug. Ved Skt. Pauls Kirke, Tagensbo Kirke, Ansgarkirken, Aalholm Kirke, Skt. Lukas Kirke og Solbjerg Kirke havde menighedsrådene kæmpet for at beholde deres kirke. Her valgte ministeren at beholde kirkerne med begrundelsen, at det fremlagte materiale fra biskoppen ikke i tilstrækkeligt omfang begrundede en lukning. Biskoppen tog beslutningen til efterretning. I en tid med debat om kirkens struktur blev der lagt megen mærke til afgørelsen. Man hæftede sig ved, at menighedsrådene var blevet hørt fremfor biskoppen, mens andre så beslutningen som et kompromis, hvor Marianne Jelved havde fredet de seks kirker, der var tvist om. Bundlinjen blev dog, at det i sidste ende blev en politisk beslutning.

I forbindelse med kulturministerens afgørelse om kirkelukninger, gik minister for Ligestilling og Kirke Manu Sareen (R) på TV 16.9. i DR1s morgennyhedsudsendelse. Her nævnte han, at der på landsplan var behov for at se på yderligere godt 200 kirker, der skulle lukkes eller tages ud af drift. Han hæftede sig især ved, at der ikke er nogen lovgivning på området, der kan hjælpe med, hvordan en sådan sag håndteres. Det skyldes naturligvis, at der ikke tidligere har været et behov, men fremadrettet i en tid, hvor demografien ændrer sig, vil dette blive nødvendigt. Biskopperne ønskede ro omkring denne diskussion, indtil lovgivningen var på plads. De små sogne, der er under pres for afvikling, ligger især i Jylland og på Lolland Falster.

Da Kirkefondet fik ny generalsekretær, Henrik Bundgaard Nielsen, var hans holdning til kirkelukninger næsten et uundgåeligt spørgsmål. Hans svar lød, at man kunne vælge at betragte det som »en mulighed for udvikling i stedet for afvikling. Det er jo ikke et sogn, der afvikles. Det ideelle er, at vi kan hjælpe det nye sogn med en strategi og en fremadgående proces.« Med svaret var han således også inde på Kirkefondets opgaver, nemlig at »være kirke, hvor folk er.« Kirke er ikke nødvendigvis selve bygningen, som det var i begyndelsen af fondets historie, men i dag drejer det sig i lige så høj grad om at hjælpe med en udvikling, der giver lokal vækst i sognet.²

2. *Præsteforeningens Blad*, 26-27, 2013, s. 598.

Danske Kirkedage, der blev holdt i Aalborg i maj, gav udtryk for denne opgave for kirken i tiden med temaet Menneske, hvor er du? centreret om emner som kirken i samfundet i dag, men også med tilbud af et mere personligt islæt for deltagerne. Arrangørerne havde tilstræbt et internationalt præg ved at invitere fire prominente udenlandske gæstetalere, nemlig generalsekretær i Kirkernes Verdensråd Olav Fykse Tveit, biskop Dr. Munib Younan fra den Lutherske kirke i Jordan og det Hellige Land, der også er præsident for det Lutherske Verdensforbund, professor Glen Harold Stassen fra USA og endelig stortingspræst Per Arne Dahl fra Norge.

I tråd med at kirken skal være dér, hvor menigheden er, besluttede biskopperne på et bispemøde i Nyborg 24. april at indføre en 2-årig periode med mulighed for, at præster kunne foretage vielser andre steder end i kirkerummet. Dog skulle brudeparret have tilknytning til det ønskede sted, der også skulle egne sig til at skabe et rum med alter, således at ritualet kunne gennemføres.

På baggrund af den nye læreruddannelse og skolereform ønskede biskopperne at ruste sig til deltagelse i debatten om dannelse med fokus på folkeskolen. Derfor blev det tema på deres møde i Nyborg i maj med invitation til såvel gæsteforelæsere som deltagere med pædagogiske kompetencer. »... vi vil gerne bidrage til debatten om, hvilket dannelsesbegreb vore børn skal møde i skolens undervisning – om det kun skal være målbar faglig viden, eller om forudsætningen for, at vi kan bruge vores viden, er, at vi ved noget om, hvad et menneskeliv er for en forunderlig størrelse,« udtalte biskop Elisabeth Dons Christensen til Kr.D. 16.5.

Biskop Kjeld Holm, Aarhus, havde valgt konferencen som sit emne i juliklummen i *Præsteforeningens Blad*, nr. 28-29, s. 627f. Den havde været vigtig, fordi kirken hele tiden skal være i dialog med det sekulære samfund og kunne give svar på det senmoderne samfunds spørgsmål i et sprog, man kan forstå. Det er af betydning for kirken at være en del af samfundsdebatten, fordi den kan tilføje den noget væsentligt. I dag er uddannelsen fokuseret på de fag, der kan bidrage til samfundsøkonomien, mens de kulturelle fag skubbes i baggrunden. Men de kompetencegivende færdigheder behøver ikke udelukke »de grundlæggende spørgsmål om livsmening, omsorg og fællesskab.« Denne dimension er allerede en del af kirkens opgave i dag, men der kan arbejdes med den, så man bliver bedre.

Sognepræst Mikkelt Wold, København, tog dannelsens betydning for samfundet op i en kronik i Kr.D. 4.6. med Grundtvigs ord »det fælles bedste.« Dannelsens værdigrundlag er af betydning for, at sam-

fundet ikke ender i dumhed og intolerance. I dag er visioner og værdier forsvundet til fordel for en »merkantil instrumentalisme« i vores kultur, men det har også ført med sig »en form for brutalitet, som rummer en ubehagelig ligegyldighed over for lige netop sådan noget som det fælles bedste.«

Kirken og staten

Biskop Niels Henrik Arendt takkede af som biskop i en alder af 62 og blev sognepræst på deltid i Staby-Madum. Marianne Christiansen blev indsat 12. maj som Haderslev Stifts nye biskop.

De fem kandidater, der havde været i spil som ny biskop, var foruden Marianne Christiansen, sognepræsterne Jesper Bacher, Kaj Bollmann, Jakob Ørsted og valgmenighedspræst Peter Hedegaard.

19. marts forelå det første valgresultatet, der sendte Marianne Christiansen og Peter Hedegaard videre med henholdsvis 502 og 347 stemmer, mens Jakob Ørsted med 115 stemmer, Jesper Bacher, 124 stemmer og Kaj Bollmann 220 stemmer måtte takke af her. Ved den sidste optælling 23. april endte resultatet med 691 stemmer til Marianne Christiansen og 460 stemmer til Peter Hedegaard. Man vurderede, at den valgte kandidats positive tilgang til en ny struktur i kirken havde været afgørende.

Ligesom ved bispevalget i Odense sidste år var kandidaterne i Haderslev på bølgelængde, når det gjaldt deres visioner for fremtidens kirke. De foretrak en Folkekirke, der bevarede kontakten til staten, dog uden et topstyret bureaukrati. Det lokale menighedsarbejde blev vægtet højt med støtte til menighedsrådenes administrative arbejde. Kirkens forkyndelse, mission og diakoni skulle være forankret i sognene med en synlig kirke, der forstår at kommunikere sit budskab og tager de nye medier i brug til dette.

Kristeligt Dagblad havde i forbindelse med bispevalget bedt fremtidsforsker, cand.scient. Marianne Levinsen, formand for Selskab for Kirkeret, cand.jur. Peter Christensen, ph.d. og professor i offentlig forvaltning, lic. adm. pol et cand. mag. Tim Knudsen om at kommentere kandidaternes holdning til Folkekirkens økonomi.³ De tre savnede, at man vedkendte sig kirkens økonomiske udfordringer med fokus på den nødvendige balance mellem indtægter og udgifter. En kritik fra eksperterne, der ikke kun gjaldt de fem bispekandidater, men også gjaldt en generel tendens inden for kirken. Deres anbefaling på økonomisk ansvar lå i en mere centraliseret struktur underlagt en bedre demokratisk kontrol.

3. Kr.D. 16.3.

Konfrontation mellem et teologisk syn på kirkens struktur og økonomi over for det som Peter Hedegaard i denne sammenhæng kaldte eksperternes »djøfisering« er kendetegnende for den kørende debat omkring Folkekirkens struktur. Det kan naturligvis ikke sættes så skarpt op i sort/hvid som ovenstående måske kunne give udtryk for. Kirkens økonomi som uigennemskuelig i forhold til, hvad og hvordan pengene bliver brugt, er en kritik, man også finder i det kirkelige landskab. Men hvor fagfolk med en samfundsøkonomisk baggrund vurderer den økonomiske håndtering i forhold til, hvordan en moderne virksomhed bør drives set ud fra en cost-benefit analyse, er økonomien i det kirkelige landskab set i tæt sammenhæng med kirkens forkyndelse og sognenes aktiviteter.

Professor i komparativ politisk økonomi ved CBS, Ove Kaj Pedersen, knyttede en kommentar til økonomien, der lagde sig op ad en anden kørende debat, nemlig kirkens identitet og synliggørelse: »Kirken har brug for at legitimere sig selv, og det gør man blandt andet ved økonomisk gennemskuelse. I kommunerne tilstræber man en ganske betydelig offentlighed omkring, hvad man modtager og forvalter. Den sammenhæng mellem effektivitet og gennemskuelse, som i stigende grad findes i enhver offentlig institution, bør også være kendetegnende for kirken.« (Kr.D. 17.4.) Lektor Hans Raun Iversen fra Det teologiske Fakultet i København kunne tilslutte sig, at kirkens troværdighed svækkes, hvis økonomien ikke er gennemskuelig. Konsekvensen kan blive fremadrettet, at kirken mister medlemmer eller får et dårligt ry på sig, hvad angår den økonomiske styring. Kirkekonsulent Mogens Mogenssen, der også er menighedsrådsformand, foreslog, at forholdet mellem kirke og stat blev udredt, således at personregistreringen og driften af kirkegårde blev flyttet til kommunerne, mens renovering af kirkerne skulle styres via en fond. Derved ville menighedsrådenes opgave blive at bruge de resterende midler til at lave kirke for med mulighed for at synliggøre, hvad pengene blev anvendt til.

Kirkeministeriet arbejdede på, at kirkens regnskaber fra henholdsvis menighedsråd og provstiudvalg kunne blive offentliggjort på hjemmesiderne sogn.dk og provstiudvalg.dk., og for at blive i den digitale verden blev selvbetjening obligatorisk 1. december ved anmeldelse af fødsler, navneændring og dødsfald.

Professor Niels Kærgård sammenlignede forholdet mellem stat og kirke som et ægteskab, hvor det efter mange år med fælleseje, kan være svært at dele indboet. Økonomien og kirkens samfundsmæssige opgaver som f.eks. personregistrering og begravelsesvæsen har et historisk forløb tilbage til Reformationen, hvor stat og kirke begyndte deres par-

løb, der har knyttet dem sammen på en måde, der kræver en historisk indsigt for forståelsen. Folkekirken har måske goder som f.eks. tilgang til sendetid i TV og radio, men medlemmerne kan ikke som andre trosamfund trække deres bidrag fra i skat. (Kronik i Kr.D. 24.4.)

Netop den tætte samhørighed på det samfundsmæssige, juridiske og økonomiske område gør måske, at en debat omkring en fremtidig ny struktur i kirken hælder i retning af at bevare det, man kender.

Udvalget om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken præsenterede sit debatoplæg⁴ 2. maj med høringsfrist til 31. oktober. Rapporten behandlede to temaer: reguleringen af folkekirkens indre anliggende og folkekirkens fælles økonomi. De foreløbige resultater skulle være udgangspunkt for »en bred folkekirkelig og folkelig debat«, der kunne indgå i udvalgets sidste overvejelser, inden man afleverede en betænkning til regeringen inden udgangen af marts 2014. Debatoplægget bestod af fire hovedafsnit:

1. Kirkens overordnede opgave blev defineret som forkyndelse af evangeliet. »Men kirken skal være kirke i sin tid, og ændrede vilkår giver løbende anledning til at spørge, om der kan tænkes ændringer i organiseringen af opgaverne i folkekirken, der kan gøre kirken mere egnet til at varetage sin mission i det samfund, vi lever i i dag.« Der blev udstukket seks pejlemærker som vigtige i udformningen af en ny struktur:

1. det nære forhold mellem staten og kirken skal bevares.
2. kirken skal være til stede overalt i landet, således at der er præstelig betjening i alle sogne ligesom der også skal sikres mulighed for betjening i institutioner, kirkelige organisationer og med dansk kirke i udlandet.
3. præsten skal sikres uafhængighed i embedets udøvelse.
4. der skal være rummelighed og frihed ligesom der skal tages hensyn til mindretal.
5. folkekirken er én kirke, dvs. der er en fælles kirkeordning med liturgi, retspleje, fælles regler og fælles ansættelsesmyndighed for præster.
6. den demokratiske legitimitet skal sikres ved et eventuelt nyt folkekirkeligt organ på landsplan og blev defineret ved balancen mellem magt og kompetence mellem de forskellige niveauer i kirken.

4. www.miliki.dk.

2. Udvalget fandt det vigtigt at beholde fælles regler for de indre anliggender, dvs. ritualer, gudstjenesteordninger, bibeloversættelse og salmebog etc., da disse har en betydning i hele samfundet og ikke blot for Folkekirkens menighed. Forslagene til strukturændring var tre modeller, hvor den ene ville være en lovregulering med udgangspunkt i de forhold, der i dag reguleres på grundlag af retssædvane. De to andre var mere radikale i og med, at der her blev foreslået et kirkeråd med henholdsvis begrænset og udvidet kompetence.

3. afsnit drejede sig om fælles økonomi, der ligesom de indre anliggender, havde et forslag, hvor den nuværende ordning blev reguleret ved lov og med to modeller, der gav kirken mulighed for større indflydelse. Her skulle der oprettes et organ med beslutningskompetence, evt. i en udgave hvor der var ligelig fordeling mellem Folkekirken og ministerens indflydelse, og en model med en økonomibestyrrelse, der udarbejder og prioriterer fællesfondens budget til forelæggelse for ministeren. Kirkens fælles økonomi er vigtig til at understrege én kirke, der er til stede overalt, jfr. pejlemærkerne ovenfor. Udvalget havde også gjort sig tanker om opdelingen mellem indre anliggender og fælles økonomien, hvor der kunne argumenteres for en adskillelse, da der krævedes forskellige kompetencer i de to områder, mens en sammenlægning kunne tale for et bedre overblik. Oprettelse af et kirkeråd eller andet organ blev vurderet som en ulempe i de forskellige modeller ud fra den tanke, at rådet ville kunne udtale sig på Folkekirkens vegne.

4. og sidste afsnit fremhævede de talrige muligheder for kombinationer af de udstukne modeller. Men kortfattet var de tre modeller 1) at den nuværende ordning blev lovreguleret, 2) at et kirkeråd med begrænset kompetence blev etableret med to forskellige økonomiske kompetencer: enten inden for ministerens retningslinjer eller delt mellem et folkekirkeorgan og ministeren og endelig en 3) model, der havde et kirkeråd med udvidet kompetence også på det økonomiske felt.

Udvalget arrangerede 11 møder i løbet af juni til september, og omkring 2200 deltog i debatmøderne. Der kom 671 hørings svar, heraf 472 fra menighedsråd. Landsforeningen af Menighedsråd gav gode råd på hjemmesiden for at hjælpe de enkelte menighedsråd i gang med debatten og valg af en model. Landsforeningen af Menighedsråd var selv positive for etablering af et centralt kirkeråd. Det var ønsket om, at kirken selv fik en større indflydelse på økonomiske prioriteringer, der bidrog til dette. Landsforeningen pegede derfor i deres hørings svar på

model 3. Den danske Præsteforening anbefalede model 2a med fælles økonomi og fælles anliggender i et organ med titel af Folkekirkens samråd for økonomi og fælles anliggender. Her skulle kirkeminister og Folketing bevare sin indflydelse. Denne var derimod ikke ønsket ved Folkekirkens indre anliggender! Her foreslog man et Folkekirkens samråd for indre anliggender med biskopperne og en lægrepræsentant for hvert af stiftsrådene. Præsteforeningen ønskede endnu et pejlemærke tilføjet: »Folkekirken som bærer af en kulturel og samfundsmæssig sammenhængskraft«, som det videre arbejde med strukturen kunne tage afsæt i.

Forhenværende dommer Jens Smedegaard Andersen opfordrede i en kronik i Kr.D 20.6. til at afskaffe »enevældens statskirke med 160 års forsinkelse.« Den selvstændige folkekirke som Grundloven i sin tid lagde op til, er endnu ikke en realitet, fordi gejstligheden ikke kan blive enig om en forfatning. Derfor er kirken underlagt statens forvaltning som ethvert andet statsligt organ. Men det er ikke politikerne (eller for så vidt de gejstlige), der skal beskæftige sig med kirkens anliggender, kun understøtte den. Kronikøren understregede, at kirken skal være styret af kirkefolket, dvs. »de lokale kristne fællesskaber og deres vidtgående administrative selvstyre og medlemmernes følelse af at høre til med trofasthed og med lokale præster ...«.

Netop kirkens styring nedefra blev et gennemgående ønske i strukturdebatten, fordi man oplevede det som den bedste form for en afspejling af demokratiet. En struktur i form af synode eller kirkeråd frygtede man ville lade Tordenskjolds soldater – udtrykket dukkede op i flere sammenhænge – sætte dagsorden og magtbeføjelser samles på få hænder. Derudover ville en synode let komme til at skulle udtale sig på kirkens vegne i mange forskellige samfundsmæssige spørgsmål, hvorved den nuværende regel, om at ingen kan udtale sig på Folkekirkens vegne, ville gå tabt og dermed også kirkens rummelighed.

Modviljen mod en fast strukturering med risiko for, at de få bestemte kunne også ses i indlæg på Facebook siden *Kirkeforfatning – nej tak* ... oprettet af præsterne Edith Thingstrup og Merete Bøye.

Kirkeministerens rolle i dag og i fremtiden blev diskuteret. Nogle fandt det politiske aspekt vigtigt, da man har svært ved at blive enige i egne rækker, mens andre foretrak en mindre rolle, såfremt der fortsat skulle være en kirkeminister. Balancen mellem gejstlig/biskop og lægmand blev debatteret, især biskoppens indflydelse fremover sat i forhold til i dag og med den historiske baggrund.

Hospitalspræst, Jens Rasmussen⁵, ph.d. anmeldte styringsudvalgets modeller i *Præsteforeningens Blad*, 22-23, s. 538-542. Model 3, fandt han, »tilsidesætter bispeembedets læremyndighed, og med rådets selvstændige jurisdiktion er der tale om en begyndende adskillelse af stat og kirke.« (Se også hans kommentar nedenfor) Gejstlighedens ønske om, at læremyndighed og disciplin ligger i bispeembedet fremfor i lægfolks hænder, påpegede Jens Rasmussen, har tidligere været behandlet i udvalg om kirkestruktur, men ikke løst, heller ikke i de nye modeller. Samfundets kompleksitet i dag gør, at der er et behov for en central økonomisk styring. Men han savnede en decentral struktur og gav selv et forslag, hvor udgangspunktet skulle være Folkekirkens strukturelle opbygning som i dag med et centralt økonomiudvalg med repræsentanter fra stiftsrådene, der udarbejder regnskab og budget, fordeler Fællesfondens midler og indstiller landskirkeskatten til godkendelse af kirkeminister og stiftsråd. De teologiske perspektiv skulle varetages af et bispekollegium, der høres i læresager og liturgi.

Biskopperne var delte i holdning til et nyt råd til styring af kirken. Otte var positive, mens biskop Lise-Lotte Rebel, Helsingør, var direkte imod: »Jeg er dybt betænkelig ved, at det store flertal af folkekirkens næsten 80 procents medlemmer, ikke vil være repræsenteret i et folkekirkeråd. Dermed får vi en differentiering mellem almindelige lægfolk og de fine lægfolk, som vil tage initiativer, men som oven i købet ikke har et læreansvar som præsterne og ikke kan stilles for en gejstlig ret. Det teologiske ansvar i det foreliggende forslag til et folkekirkeråd er ikke ordentligt undersøgt.«⁶ Hun understregede i sit høringssvar, at hun ikke kunne anbefale hverken model 2 eller 3, da et råd sammensat efter disse modeller, »hverken har den nødvendige *teologiske legitimitet* eller den *demokratiske legitimitet*, som et nationalt kirkeråd måtte forventes at besidde.« Hun udtrykte også et ønske om begrænsning af en kirkeministers indflydelse, der ville kunne gøres gennem lovgivning og ikke behøvede et råd. Kollegaen i Fyens Stift, biskop Tine Lindhardt fandt heller ikke nogen af »de skitserede modeller hensigtsmæssige«, men så hellere »en bestyrelse for den fælles økonomi« og sluttede sig til model 1, hvad angik de indre anliggender. I København anbefalede stiftsrådet og biskoppen et fælles folkeligt organ både til økonomi og indre anliggender og pegede på model 3. I Roskilde gik biskop og stiftsråd også ind for et samlet kirkeråd med fælles økonomi efter mo-

5. På hans hjemmeside: jens-rasmussen-odense.dk kunne læses mere omkring kirkens styring.

6. Her citeret fra stiftets hjemmeside. Jfr. også artikel i Kr.D. 10.9.

del 2b. Samme udmelding kom også fra Lolland-Falsters Stift, selvom biskop Steen Skovsgaard ikke var tilhænger af et kirkeråd, der kunne udtale sig på Folkekirkens vegne. Model 2b vandt også tilslutning i Ribe, hvad angik økonomi, mens biskop Elisabeth Dons Christensen ønskede model 1 til indre anliggender. I Haderslev og Aalborg valgte man model 2, dog med en variation i Haderslev med model 3 til økonomi og fælles anliggender. I Aarhus ønskede stiftsrådet og biskoppen at »afvente den endelige rapport inden man kan anbefale den ene model frem for den anden,« lød det i biskoppens høringsvar.

Åremålsansættelse for en periode af 12 år af biskopper blev nedstemt i Folketinget i 2008, da daværende kirkeminister Birthe Rønn Hornbech fremlagde det som lovforslag. Manu Sareen forsøgte sig med et lovforslag lige inden sommerferien, der lød på 10 år og kom i diskussion med biskopperne, der havde accepteret 12 år og først fremlagt, når kirkestrukturen var faldet på plads. Landsforeningen af Menighedsråd bakkede op om de 12 år og var positive over for den tidsbegrænsede ansættelse, ligesom var mange blandt præsterne.

En åremålsansættelse kommer dog til at rykke den juridiske og politiske balance og forholdet mellem biskopper og Kirkeministeriet, påpegede professor ved Roskilde Universitet Lisbet Christoffersen (Kr.D. 27.6.). Hospitalspræst Jens Rasmussen trak en sammenhæng mellem ønsket om åremålsansættelse af biskopper til de styringsmodeller, der var fremlagt til drøftelse af ny kirkestruktur. En begrænset ansættelse ville passe bedre ind her, men Jens Rasmussen advarede mod, at der i strukturforslagene er »en dårlig balance mellem bispeembedet og kirkerådet. Biskoppen skal nok høres med hensyn til lære og liturgi, men det er kirkerådet, der har den indstillende myndighed til ministeren.« (Kr.D. 10.7.) Biskoppens selvstændige embedsudøvelse i dag vil blive reduceret til en »synodebiskop«. Ved slutningen af året besluttede kirkeministeren at udskyde den videre behandling af lovforslaget, indtil den nye styringsstruktur var på plads. Han understregede dog, at det fortsat var regeringens holdning at fastsætte en åremålsansættelse på 10 år.

Forskning

Niels Hemmingsen kunne fejre 500 års fødselsdag, men til trods for han i sin levetid var en af de mest fremtrædende teologer både herhjemme såvel som i udlandet, fik han ikke samme mediedækning i årets løb som Søren Kierkegaard! Men fejret blev han dog i forskningsmæssigt sammenhæng med publikationer, foredrag samt en temadag holdt på Det teologiske Fakultet i København. Martin Schwarz Laustens mono-

grafi om Niels Hemmingsen, hans storhed og fald udkom på Forlaget Anis. Martin Schwarz Lausten pegede på de mange forskningsemner omkring Niels Hemmingsen, der lå og ventede.

Roskilde Domkirke kom i 1995 på UNESCOs liste over bevaringsværdige monumenter. Da kirken samtidig fortæller 1000 års Danmarks historie fra Harald Blåtands tid op til i dag og ikke mindst er kongehusets begravelseskirke, er en opdateret og samlet publikation⁷ om denne kulturarv på sin plads. Ulla Kjær fortæller om domkirkens arkitektur og kunst på en fængslende måde og med et kilde- og litteraturhenvi-ninger, der gør bogen anvendelig for såvel forsker som almindelig læser. Samtidig er det en æstetisk nydelse at blade bogen igennem med de mange smukke fotografier.

»Der er så mange ting, vi ikke ved noget om i folkekirken, og der er så en del, vi ved, men som ikke er dokumenteret. Det er vigtigt, at vi i undersøgelsen af forskellige forhold og tendenser i folkekirken får kombineret teologien med andre videnskaber som kultur sociologi, antropologi og andre relevante fag,« sagde biskop Peter Skov-Jakobsen (Kr.D. 26.2.) i forbindelse med etableringen af et Folkekirkeligt Videns- og Studieceter. Det finansieres af Fællesfonden med 5 mio. kr. årligt samt 1½ mio. kr. fra Aarhus Universitet, hvorfra centret styres. Dets opgave er at samarbejde med de teologiske fakulteter og pastoralseminarier med henblik på »at analysere den moderne virkelighed i folkekirken«. (Peter Skov-Jakobsen, *Politiken*, 11.3.)

Epilog

To begivenheder tegner 2013. Oplægget til en ny struktur for Folkekirken og Søren Kierkegaards runde fødselsdag. Selvom den første i et kirkehistorisk perspektiv er den væsentligste, blev det fejringen af Kierkegaard, der fyldte både i mediebilledet og i de flestes erindring.

Søgemaskinen Google fejrede Søren Kierkegaard ved at dedikere startsidens til ham 5. maj med Google skrevet i svungen skråskrift af små mænd (Søren Kierkegaard?) med store fjerpenne. Med et dagligt besøg på mere end 2 milliarder kan en dansk teolog og filosof næppe blive mere eksponeret!

Kierkegaards evne til at tale om menneskelivets helt basale eksistentielle følelser, har sat ham fri af tid og sted, hvilket følgende citat illustrerede: Mag.art. Monica Papazu skrev i en kronik i Kr.D. 17.4. om et første og meget personligt møde med Søren Kierkegaard, da hun

7. *Roskilde Domkirke*, udgivet af Nationalmuseet/Gyldendal med tekst af Ulla Kjær og foto af Roberto Fortuna.

var ung studerende i 1974 ved Bukarests Universitet i Rumænien: »At læse Kierkegaard i et kommunistland, hvor enhver af vore handlinger og tanker var overvåget af systemet, og i en tid, hvor kristendommen var forfulgt, blev til et eksistentielt møde. Det var ikke en stemme fra fortiden, man hørte, men man mødte et menneske, som var vor samtidige, som forstod den rædsel, vi levede i, og som blæste liv og mod i vore bange sjæle. Vi var ikke længere alene.«

Sammenholdt med Pia Søltofts beskrivelse af Kierkegaards betydning i vor tid, er der god grund til at holde fast i Kierkegaard i såvel forskningsmæssig sammenhæng og i populær formidling. Måske også som et bidrag til den styrkelse af dannelse og kultur, som biskopperne efterlyste i årets løb.

Kompleksiteten i Folkekirken er en udfordring, når der skal tænkes nye strukturer og bevæge sig i en retning, der følger samfundet. Selvom der er kommet en tendens til at tænke uden for rammerne i de senere år, er der stadig et bredt ønske om at holde sig tæt op ad kirkens nuværende strukturelle fundament, hvad høringssvarene viste. Folkekirken og staten hører sammen, men der er begyndt at komme kritiske røster mod, hvor meget indflydelse det politiske niveau som en kirkeminister skal have på kirkens egne forhold. Blandt høringssvarene til forslagene om de nye strukturmodeller, anbefalede 50 % af de kirkelige råd og embeder den nuværende ordning efter model 1, blandt menighedsrådene var det ca. 48 %. Forår 2014 kommer udvalget med en betænkning, hvor høringssvarene bliver medinddraget.

Fejringen af 500 året for Luthers opslag af de 95 teser den 31. oktober 2017 ligger endnu i fremtiden, men forberedelserne er i fuld gang. Sognepræst Thomas Reinholdt Rasmussen kom med en ny dansk oversættelse af tesoerne, som kan downloades fra Aalborg Stifts hjemmeside. Stiftet har nedsat et udvalg til jubilæet, der fejres allerede fra 2013, bl.a. med foredrag, rejser og en årlig reformationsgudstjeneste 31. oktober frem til 2017.

Den mere officielle markering står Præsidiets for Reformationsjubilæet i Danmark for med dronningen som protektor. På hjemmeside luther2017.dk kan man læse, at formålet er »at fremme forståelsen af Reformationens betydning for det danske samfund, den danske kirke, dansk identitet og bevidsthed.« Planlægningen var begyndt allerede i 2011 med fokus på forskning, formidling og folkekirkelige og folkelige aktiviteter for at markere jubilæumsåret.

I slutningen af året modtog sogne- og indvandrerpræsten Massoud Fourouzandeh fra biskop Tine Lindhardt en påtale, der berørte dåbspraksis i migrantmenigheden Church of Love. Massoud Fourouzandeh, der har en muslimsk iransk baggrund, blev i 2010 teologisk kandidat fra Aarhus Universitet, og året efter ansat i Skt. Hans Kirke i Odense med henblik på at arbejde med et folkekirkeligt projekt omkring integration af migranter i Folkekirken. Der blev holdt samtaler mellem præsten og biskoppen. Massoud Fourouzandeh ønskede dog ikke at efterleve biskoppens ønske om at føre døbte til kirkebogen. »Mit udgangspunkt er, at man som folkekirkepræst døber folk ind i folkekirken,« lød det fra Tine Lindhardt. (Kr.D. 5.12.) Sognepræstens kommentar til pressen var: »I to år har jeg døbt migranter, uden jeg har oplevet, at det var et problem. Men det, der har ændret sig, er, at vi har fået en ny biskop, som har fået øje på nogle ting, hun synes, der skal laves om på. Det har medført en uenighed om, hvordan jeg skal gøre mit arbejde.« (Kr.D. 5.12.) Den tidligere biskop Kresten Drejergaard fortalte, at der også havde været episoder i hans embedstid, hvor Massoud Fourouzandeh havde »krævet overbærenhed indimellem, fordi han var ude at røre ved kanten af det, der egentlig kan praktiseres i folkekirken.« (Kr.D. 5.12.)

Biskop Tine Lindhardt blev bakket op af sine kolleger, der i en pressemeddelelse til *Kristeligt Dagblad* (7.12.) bl.a. udtrykte glæde over det store missionsarbejde, som præsten udførte. Men også klart slog fast: »En folkekirkepræst kan ikke på én gang være præst i folkekirken og i en frikirke, der står uden for folkekirken, ligesom en folkekirkepræst ikke kan døbe nogle til folkekirkeligt medlemskab og andre til et frikirkeligt medlemskab.« Status ved juleferien var, at biskoppen og præsten arbejdede på at få Church of Love omdannet til en valgmenighed inden for Folkekirken. I debatten omkring Massoud Fourouzandehs dåbspraksis, dukkede der andre problemstillinger op; bl.a. pegede konsulent Mogens Mogensen på, at dåbsritualet i Church of Love afveg fra Folkekirkens, især ét af spørgsmålene til dåbskandidaterne lød, at de skulle love at adlyde deres præster og kirkens tjenere og landets love. Dette harmonerer ikke med den evangelisk-lutherske forståelse af, at der ikke står nogen imellem den døbte og Gud. (kristendom.dk 17.12.)

Debatten slutter næppe her, og fortsættelsen omkring Church of Love følger i Årsberetningen 2014.